

YURT DIŞI KAYNAKLI KREDİLER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Şahap KAVCIOĞLU*

Özet

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınma ve büyüme hedeflerini gerçekleştirmek için birçok yapısal sorunla mücadele etmek zorundadırlar. Bu ülkelerin yapısal sorunlarının başında ise, tasarruf yetersizliği ve ekonomideki açıklar gelmektedir. Dolayısıyla, bu ülkeler kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşarak gelişmiş ülke seviyelerine gelmek için gerekli finansmanı dış kaynaklardan sağlamak zorundadır. Dış kaynaklar, elde edilme yöntemleri, ekonomiye etkileri, kullanım amaç ve şekilleri bakımından farklılık gösterebilmektedir. Dış kaynaklar genel olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, portföy yatırımları ve dış kredi şeklinde ülkelere gelmektedir.

Gelişmekte olan ekonomi örneği olarak Türkiye'nin seçtiği çalışmada, yurtdışı kaynak çeşitleri ve bunlardan özel sektör tarafından kullanılan yurtdışı kaynaklı kredilerin, Türkiye ekonomisinde gelişimi ve etkileri araştırma konusu yapılmıştır. Ayrıca, uygulama kısmında bankaların yurtdışı yükümlülüklerinin ekonomik büyümeye ve cari açığa etkisi test edilmiştir. Çalışmada ortaya çıkan en önemli bulgu ise, Türkiye'de özel sektörün yurtdışı kaynaklı kredi kullanımlarının verimsiz alanlara kayması durumunda ekonominin bundan olumsuz etkilendiğidir.

Anahtar Kelimeler: Yurtdışı krediler, Gelişmekte Olan Ülke Sorunları, Türkiye Ekonomisi, Türkiye'de Özel Sektör.

FOREIGN LOANS AND THE EFFECTS OF TURKISH ECONOMY

Abstract

With economic and growth aims, developing countries have to struggle with lots of constructive problems. The main problem about these countries are savings deficiency and deficits in the Economy. That is why, these countries have to get outsource finance for being developed country with reaching developing and growing aims. Outsources can be differential in, the way they get to be obtained, the affect to economy, the way they are used about aiming and type. Foreign sources are generally transferred to countries through foreign direct investment, portfolio investments and foreign credits.

* Dr., T.C. Halk Bankası A.Ş., Kredi Politikaları Genel Müdür Yardımcısı,
sahap.kavcioglu@halkbank.com.tr

As an example of being a developing economy, Turkey is choosen in this case, variety of foreign sources and the useage of these outsource credits by private sector, Turkey's economical development and affects are the subjects of this research. Furthermore, in practicing, the affects of foreign liabilities of banks in current deficit has been tested. But the most important indication in this study is the negative affect of foreign credit source when using by Turkey's private sector in unproductive fields.

Keywords: *Loans Abroad, Problems of the Developing Economies, Turkish Economy, Private Sector in Turkey.*

Giriő

Ekonomik sorunların nedenleri ve çözüm yolları tarihin en eski uygarlıkları ile birlikte tartışılmaya başlanmış olsa da, ekonomideki olayların düzenli ve tutarlı şekilde ele alınması Merkantilist dönemle başlamaktadır. Para, faiz ve dış ticaret gibi konulara yeni görüşler getiren Merkantilistlerden günümüze tartışmalar genişleyerek devam etmiştir. Gelişen dünya ekonomisinde tartışılan konulardan biri olan yurt dışı kaynaklı finansman, özellikle küreselleşme sürecinin başladığı 1970'li yıllardan bu yana önem kazanmıştır.

Dünya ekonomisini kalkınmışlık düzeyine göre gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke ekonomileri oluşturmaktadır. Global tasarrufların önemli kısmı gelişmiş ülkelerce yapılmakta olup, bu ülkelerde fon fazlası meydana gelmektedir. Fon fazlalarının plase edilmesi sorununun yaşandığı gelişmiş ülkeler yanında, gelişmemiş ülke ekonomileri kalkınma finansmanını sağlamakta güçlük çekmektedirler. Fon fazlası bulunan ülke ekonomileri ile fon açığı bulunan ülke ekonomilerini bir araya getiren dünya ekonomisi için küreselleşme süreci büyük önem taşımaktadır. 1970'li yıllarda yıkılan Bretton Woods sistemi ile dünya genelinde liberalleşme hareketleri yaşanmaya başlanmış ve gelişmemiş ülkelerdeki sermaye akımlarında artışlar meydana gelmiştir. Finansal entegrasyon süreci, fon fazlasını plase eden ve fon açığını finanse eden ülkelerin sorunlarının çözümü için önemli bir adım olması yanında farklı sorunları da beraberinde getirmiştir. Dış kaynakların ülke ekonomilerine olumlu katkılarını savunan görüşlerin aksine olumsuz yönlerinin fazla olduğu yönünde görüşler ortaya atılmıştır. Tüm bu görüşler ve destekleyicileri dünya genelinde artış gösterirken, sermaye akımlarının özellikle gelişmemiş ülkelerdeki açıklar devam ettiği sürece artmaya devam etmesi beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde kamu, gelişmiş ülkelere farklı olarak istihdam yaratmak, kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için büyük yatırım projelerini üstlenmek, eğitim, sağlık, ulaştırma ve haberleşme gibi ülkenin beşeri sermayesine ve altyapı yatırımlarına katkı sağlamak zorundadır. Buna karşılık, mevcut gelir

düzeyinin düşüklüğünden kaynaklanan iç tasarrufların yetersizliği, etkin vergi toplama yöntemlerinin geliştirilememiş olması ve düşük ihracat, ekonomik büyüme için yapılması gereken yatırımların gerçekleştirilmesi konusunda gerekli olan finansmanın dış kaynaklardan sağlanması zorunluluğunu doğurmuştur (Sarı, 2004: 15).

Gelişmekte olan ekonomileri için büyük önem arz eden dış finansman kaynakları başlıca dış yardımlar, dış borç ve uluslar arası sermaye akımı (portföy ve doğrudan yabancı yatırımlar) şeklinde sıralanmaktadır. Dış yardımlar, çok büyük miktarlarda olmadıkça, gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya oldukları sorunları çözmekte ancak sınırlı bir katkı sağlayabilir. Dış finansman kaynaklarından yabancı sermaye ise, portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlarından oluşmaktadır. Volatilitesi yüksek olan portföy yatırımları gelişmekte olan ülkeler için güvenilir bir araç olmamakla birlikte, daha kalıcı ve etkili bir araç olan doğrudan yabancı yatırımlar bu ülkelerde daha fazla güven teşkil etmektedir. Dış finansman kaynaklarından bir diğeri olan dışarıdan borçlanma ise, gelişmekte olan ülkelerin dış kaynak ihtiyacı duydukları tüm alanlarda başvurabildikleri önemli bir finansman kaynağıdır (Karagöz, 2007: 100-101).

Dış finansman kaynaklarından biri olan dış borçlanma gelişmekte olan ülkeler için önemli ve sürekli tartışılan bir konudur. Bu çalışmada da yurt dışı kaynaklı krediler ve özellikleri, gelişmekte olan ülke hüviyetindeki Türkiye’de bu kredilerin gelişimi ve reel sektöre olan etkileri üzerinde durulacaktır. Uygulama kısmında bankaların yurtdışı kaynak kullanımlarının, büyüme ve cari açığa etkileri incelenmiş olup, 1999 yılından 2012 yılı arasında üçer aylık veriler kullanılmıştır.

1. Yurt Dışı Kaynaklı Krediler

Gelişmişlik düzeyleri farklı olan birçok ülke ekonomisini içinde bulunduran dünya ekonomisi, tarihsel süreç de ülkelerin kaynak paylaşımları konusunda birçok gelişmelere sahne olmuştur. Bu gelişmelerin başında gelen liberalizasyon süreci, başladığı günden bu yana dünya ekonomisinin en önemli olgularından biri haline gelmiştir. Liberalizasyon genel olarak, ekonomideki mevcut piyasalar üzerinde ki denetimlerin kaldırılması anlamına gelmekte olup, özellikle GOÜ ekonomileri için ayrı bir önem taşıyan finansal liberalizasyon, finansal piyasalardaki denetimlerin kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Finansal liberalizasyon süreci sermaye akımlarını mal ve hizmet ticaretinin çok ötesinde farklı bir boyuta taşımıştır. İktisat literatürü incelendiğinde, sermaye akımlarının ülke ekonomilerine etkileri ve sonuçları konusunda kabul gören genel bir teori olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, sermaye akımlarının özellikle GOÜ ekonomilerinde yarattığı etkiler üzerine yapılan tartışmalar sürekli artış göstermiştir.

Dış kaynakların ülke ekonomileri üzerindeki etkilerine yönelik görüşlerin ağırlıklı kısmı, piyasaların bütünleşmesi sonucu yaşanan finansal derinliğin kaynak

yetersizliği çeken GOÜ ekonomileri için ek kaynak imkanı sunduğu yönünde olup, bu görüşlerin aksini savunan görüşlerinde oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir. Öyle ki, finansal sistem üzerindeki sınırların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini savunarak finansal liberalizasyon sürecinin başlamasına öncülük eden Mc Kinnon ve Shaw (1973) çalışmalarında dahi vurgulanan konular açısından farklılıklar bulunmaktadır (Soydemir, 1982-1983: 9).

Dış kaynakların ekonomileri olumlu yönde etkilediğini savunanlara göre, kaynakların ülke ekonomilerinde sağladığı kapasite artışı dış ekonomilerden gelen finansmanların maliyetini karőılıyorsa, dış finansman iőlevini yerine getiriyor ve ekonomiye faydalı oluyor demektir. Dış kaynakların ekonomileri olumsuz yönde etkilediğini savunanlar ise, dış kaynakları ülkelerdeki finansal krizlerin sebebi olarak görmüşler ve ekonomilerde yüksek maliyetlere sebebiyet verdiklerini savunmuşlardır. Dış kaynakların ekonomileri olumsuz yönde etkilediği görüşlerinin en ünlüsü, Griffin-Enos ikilisinin dış finansmanlar ile yurtiçi sermaye birikimi arasında olumsuz bir ilişkinin olduğu yönündeki tezleridir. Griffin-Enos on beő Afrika ve Asya ülkesinin 1962-1964 dönemine ait verileri ile yaptıkları çalışmada dış finansmanlarla, büyüme arasında ciddi bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaőırken, on iki Güney Amerika ülkesine iliőkin 1957-1964 verileriyle yaptıkları çalışmada iki değişken arasında ki ilişkinin negatif olduğu sonucuna ulaőmuşlardır (Bal, 1994:9).

Finansal liberalizasyon sürecinin sonucu olarak artan dış kaynakların ekonomilere olan etkisi tartıőılırken, ülkelerde serbestleőme politikaları ve GOÜ' de dış kaynak kullanımları hızla artış göstermeye devam etmektedir. GOÜ' in dış kaynak ihtiyaçları temel olarak tasarruf yetersizliği ve ödemeler bilançosu açıklarından kaynaklanmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sağlanması için de dış kaynakların çeşitli őekillerde kullanılması GOÜ' lerde zorunlu hale gelmiştir. Dış kaynaklar, sağlanma yolları, kullanılıő biçimleri ve ekonomik etkileri bakımından yurt dış kaynaklı kredi, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve dış yardımlar gibi diğer finansman kaynakları şeklinde farklılık göstermektedir (Altın, 2003: IX).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yabancı őirketlerin ülkelerde mevcut bir őirketi satın almak, yeni bir üretim tesisi kurmak veya mevcut bir őirketin sermayesini artırmak şeklinde, kendi ülkelerinin dışında yaptıkları yatırımlardır (Seyidoğlu, 1999: 664).

Portföy yatırımları, tasarruf sahiplerinin faiz veya kar payı elde etmek için, ulusal veya uluslararası sermaye piyasalarından değerli kağıtlar satın almak ya da bu piyasalarda tahvil veya hisse senedi satmak yoluyla yaptıkları yatırımlardır (Baran, 1969: 29).

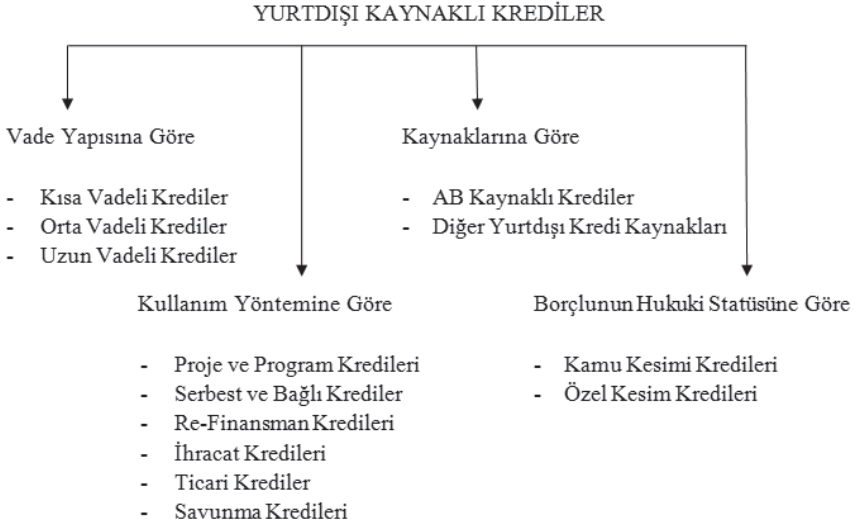
Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları, tanımlarından da anlaşılacağı üzere yurtdışı tasarruf sahiplerinde oluşan kar dürtüsü ile harekete geçmektedir. Kaynak ihtiyacı bulunan ülkelerin bu kaynakları kullanması için, yurtdışı tasarruf sahiplerinde kar dürtüsünü oluşturacak politikalar belirlemesi ve uygulaması gerekmektedir. Ayrıca ülkeye gelen bu yatırımların, tekrar çıkmalarını gerektirecek olumsuz bir durumun yaşanmaması için sürekli politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Dış kaynak kullanımının diğer yöntemi dış kredi ise, kullanımının daha kolay olması, sonraki sürecin daha basit olması gibi durumlardan dolayı ülke ekonomileri için alternatif bir yöntem olmaktadır.

Yurt dışı kredi genel bir tanımlama ile ülke içinde yerleşik kuruluş ve kişilerin, ülke dışında yerleşik kuruluş ve kişilerden kısa, orta ve uzun vadeli olarak kredi kullanılması şeklinde ifade edilebilir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler için yurt dışı kaynaklı kredi kullanımı ihtiyaca göre her zaman başvurulabilen bir yöntemdir. Yurt dışı kredi kullanım ihtiyacının daha çok olduğu gelişmekte olan ülkelerde, dış kredi kullanımını doğuran başlıca nedenler;

- Tasarruf ve kaynak yetersizliği,
- Dış ticaret ve ödemeler dengesi açıkları,
- Bütçe açıkları,
- Nakit akımının artması,
- Savunma giderleri finansmanı,
- Yatırım finansmanı,
- Vadesi gelmiş borçlara finansman sağlanması,
- Olağanüstü harcamaların karşılanması,
- Devletin milli para değerini koruma adına rezerv ihtiyacı duyması,
- Ekonomik dengeyi sağlayıcı ve koruyucu etkiler,

-Kaynak dağılımı ve kullanımında etkinlik sağlayıcı etkiler yaratılmak istenmesi gibi birçok makro ve mikro neden sıralanabilir (Adiyaman, 2006: 22-23).

Şekil 1: YurtdiŐi Kaynaklı Kredi Türleri

Şekil 1’de yurtdiŐi kredi türleri görölmekte olup, diŐ krediler vade yapılarına, kullanılıŐ biçimlerine, kaynaklarına, borç ilişkisindeki tarafların özellikleri ve hukuki statülerine göre farklılık göstermektedir. Bunların ülke ekonomilerinde yarattığı etkiler de kullanım amaçlarına ve ekonomilerin koşullarına göre farklılık göstermektedir.

DiŐ kredinin vadesi, kredinin anlaşma tarihi ile son anapara geri ödemesinin yapıldığı tarih arasındaki süre olarak tanımlanabilir. Bu sürenin bir yıl ve altında olduğu krediler kısa vadeli kredi, sürenin bir yıldan fazla olduğu krediler ise uzun vadeli kredilerdir. Vadeye göre diŐ kredilere ekonomilere olan etkileri açısından bakıldığında, kısa vadeli kredilerin ticarete yönelik, ödeme sorunlarının ortadan kaldırılmasına yönelik veya uluslararası likidite yaratılmasına yönelik olarak kullanılmakta iken, uzun vadeli krediler ekonomilerin kalkınmasına yönelik kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla kısa vadeli kredi kullanımı yapan tarafların beklentileri de göreceli olarak kısa vadeli olmaktadır.

Kullanım biçimine göre diŐ krediler, ekonomilerde olumlu ya da olumsuz birçok etki yaratabilmektedir. Özellikle GOÜ’ de ekonomik kalkınmalarını gerçekleŐtirmeye yönelik yatırımları yapmak ve mevcut yatırımların verimliliğini artırmak amacı ile kullanılan proje ve program kredilerinin, üretim ya da yönetimle ilgili olarak kullanılan teknik kredilerin, ihracat faaliyetlerinin herhangi bir aşamasının finansmanı için kullanılan ihracat kredilerinin ve ticari faaliyetler için

kullanılan ticari kredilerin bu ekonomiler için olumlu anlamda önemi oldukça fazladır.

Yurt dışı kaynaklı kredilerde, kullanan tarafın hukuki statüsü daha çok bu ekonomilerin gelişmişlik düzeyi konusunda fikir vermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin, gelişmiş ülke ekonomileri seviyelerine gelmeleri için kamu kesiminin özel sektöre öncülük etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla genel olarak, bu ülkelerde kamu kesiminin özel kesime göre kredi kullanım oranlarının gelişmiş ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Küreselleşme sürecinin sonucu olarak ülke ekonomilerinin tamamı birbirlerine bağımlı durumda olmakla birlikte, bağımlılığın şiddeti ülkelerin kalkınmışlık düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Bu yaklaşıma göre gelişmiş ülkeler, ekonomik kalkınmalarını finanse etmek için yeterli kaynağa sahip olmayan gelişmekte olan ülke ekonomilerin finansman kaynağı durumundadırlar. Kullanan tarafın kaynak ihtiyacını karşılaması ve kullandıran tarafında elinde bulunan fon fazlalığını plase etmesi açısından önem taşıyan yurtdışı kredileri, kaynakları açısından Avrupa Birliği Kaynaklı ve Diğer Yurtdışı Kaynaklı krediler olarak ayırabiliriz.

1.1 Avrupa Birliği Kaynaklı Krediler

Avrupa Birliği (AB) finansman ihtiyacı duyan ekonomilere uygun kredi imkânı sunan kuruluşları sayesinde, gelişmekte olan ekonomiler için önemli bir finansman kaynağı durumundadır. Avrupa Birliği kaynaklarını, kullandırılan krediler içerisinde önemli payı olan Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Avrupa Yatırım Fonu (AYF) ve AB Yapısal Fonları olarak sıralayabiliriz.

1.1.1 Avrupa Yatırım Bankası (AYB)

Avrupa Yatırım Bankası AB'ne üye ülkelerin oluşturduğu bir finansman kuruluşu olup, bu ülkelerin ekonomik ve mali entegrasyonunu arttırarak, Avrupa'nın dengeli ekonomik gelişimini sağlamaya yönelik yatırımları finanse etmektedir. Bu amaçla, hükümetlere, bankalara ve özel şirketlere kredi veren kurum, fonlarını hem üye ülkelerin katkılarından hem de uluslar arası piyasalarda menkul kıymet ihraç ederek temin etmektedir (Yalçın, 2005: 36-37).

AYB kullandıracığı krediler için kendi fonları dışında, yüksek kredibilitesi ile uluslar arası sermaye piyasalarından borçlanabilmektedir. Bankanın uygulayacağı faiz oranları da bu borçlanma maliyetlerine göre değişebilmektedir. Kurumun kaynakları kar amacı gütmeksizin bankayı fonlarken, banka bu fonları uzun vadeli ve sabit faizli olarak kullandırmaktadır (Bal, 1994: 27-28).

1.1.2 Avrupa Yatırım Fonu (AYF)

1984’de kurulan AYF, Avrupa Birliği ekonomisinin kalkınmasına yönelik faaliyetleri kendisine amaç edinmiştir. AYF’ nun en önemli fonksiyonu Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) finans sağlayan kurumlara portföy garantisi sağlaması ve KOBİ’lere destek olan risk sermayesi fonlarına yatırım yapmasıdır. AYF bu fonksiyonları yerine getirmek için çeşitli mali enstrümanlardan tahsis ettiği kaynakları, mali araçlar, bankalar, teminat kurum ve programları, risk sermayesi fonları kanalıyla KOBİ’ler ve yeni kurulan işletmelere aktarmaktadır (Özen, 2011: 181).

1.1.3 AB Yapısal Fonları

AB Yapısal Fonları’nın genel olarak amacı, AB’nin değişik bölgeler ve değişik sosyal toplulukları arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik faaliyetlere mali destek sağlamak, ekonomik ve sosyal uyumun teşvik edilmesi amacıyla yönelik olarak faaliyette bulunmaktadır. AB yapısal fonlarını, temel olarak Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu şeklinde sıralayabiliriz (Özen, 2011: 181-182).

1.1.3.1 Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, yapısal zorluklarla karşılaşılan alanların sosyo-ekonomik dönüşümü ve kalkınmada geri kalan bölgelerin yapısal uyumunu ve gelişimini teşvik etme hedefiyle 1975 yılında kurulmuştur. Sosyal devlet anlayışıyla bu sorunların azaltılması ve özellikle de bölgesel sosyo-ekonomik dengesizliklerin asgariye indirilmesi amacıyla, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ekonomilere çeşitli projeler yoluyla kaynak aktarmaktadır. Bu projelerin ise, KOBİ’lerin desteklenmesi, üretken yatırımların teşvik edilmesi, altyapının iyileştirilmesi ve yerel kalkınmanın hızlandırılması amaçlarına uygun olması gerekmektedir (Elçi, 2007: 43).

1.1.3.2 Avrupa Sosyal Fonu

AB’nin işgücü istihdam politikasının uygulanmasında en önemli araçlarından biri olan Avrupa Sosyal Fonu, KOBİ’lerin karşılaştığı önemli sorunlara uygun çözümler üretmektedir. Avrupa Sosyal Fonu ile özellikle geri kalmış bölgelerde iş gücü kalitesinin yükseltilmesi ve girişimciliğin teşvik edilmesine yönelik, uzun vadeli stratejik programlar ve projelere destek verilmektedir. Dolayısıyla bu fonun misyonu, işgücünün istihdamını ve topluluk içerisinde coğrafi ve mesleki dolaşımını kolay kılmak ve artırmaktır (Elçi, 2007: 52).

1.2 Diğer Yurtdışı Kredi Kaynakları

Diğer yurtdışı kredi kaynakları için, hükümet kredileri, özel kesimden sağlanan krediler ve uluslararası kredi kuruluşlarından sağlanan krediler şeklinde genel bir

sınıflandırma yapılabileceği gibi bu genel yaklaşımın yanında aşağıda verilen şekilde sınıflandırma yapmak da mümkündür;

- Hükümetler tarafından kullanılan kaynaklar,
- İhracat amacıyla finansman sağlayan kaynaklar,
- IBRD, IMF, IFC, IDB gibi fon transferlerine kaynak sağlayan organizasyonlar,
- Uluslar arası ticari banka kredileri
- Uluslar arası sermaye piyasası kaynakları,
- Çok Uluslu Şirket (ÇUŞ) kaynakları,
- Ülke dışına kaymış ülke içi kaynakların tekrar ülke içine çekilmesi ile sağlanan kaynaklar (Todaro, 1983: 337).

1.2.1 Hükümet Kredileri

Uygulamada iki yanlı resmi kredi olarak da adlandırılan hükümet kredileri, gelişmekte olan bir ülke hükümetinin karşılıklı anlaşma ile genellikle gelişmiş bir ülke hükümetinden kullandığı uzun vadeli ve düşük faizli krediler olarak tanımlanabilir. Kredi ilişkisindeki tarafların karşılıklı anlaşması ile oluşan bu tür kredilerde, her iki tarafında belli amaç ve çıkarları bulunmaktadır. Finansman ihtiyacını karşılamak için kaynak temin etmekte zorlanan az gelişmiş veya gelişmekte olan bir ülke, hükümet kredileri ile belirli sektör veya proje için ihtiyaç duyduğu mali kaynakların sağlamayı amaçlamaktadır. Krediyi veren taraf ise faiz geliri elde ederken, elinde bulunan fon fazlasını da bu şekilde plase etmektedir.

Program finansmanına yönelik olarak kullanılabilen hükümet kredileri, proje finansmanlarına yönelik olarak da kullanılabilir. Proje finansmanına yönelik olarak kullanılan hükümet kredileri sıkı bir denetime tabi olup, ilgili projenin finansmanı için gerekli kaynakların tamamını karşılamaz. Ayrıca, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) koşullarına göre, üye bir ülkenin başka bir ülkeye proje finansmanı amacıyla kredi sağlayabilmesi için, projenin ticari kaynaklardan finanse edilmesinin mümkün olmaması veya ticari bir amaca hizmet etmemesi gerekmektedir (Akkiraz, 1999: 52-54).

Hukuki ilişki taraflarının tamamını ülke hükümetlerinin oluşturduğu hükümet kredileriyle, ülkelerin dış ülke firmalarına kullandığı ülke kredilerini karıştırmamak gerekir. Ülke kredileri ABD, Japonya gibi ülkelerin, kendi ülkelerinden yapılacak ihracatın artırılması amacıyla, ithalatçı diğer ülke firmalarına aracılar vasıtasıyla kullandıkları kredilerdir. Bu tür kredilere aracılık eden İhracat Finansman Kuruluşlarının (Export Credit Agencies-ECA) diğer

finansman kuruluşlarından farkı, kendi ülke mallarının teşvik edilmesi amacıyla diğer kuruluşların üstlenmek istemedikleri riskleri üstlenebilmeleridir. Ülke kredilerine Global Sales Manager (GSM) ve Hermes Kredileri örnek verilebilir. GSM kredisi, ABD'nin tarım ürünlerinin ihracatına kredi garantisi sağlamak için, ABD Tarım Bakanlığı'nın ithalatçı firmaları finanse etmek amacıyla yürütmekte olduğu bir kredi programıdır. Hermes kredileri ise, Alman sermaye mallarının ihracatını finanse etmek amacıyla Euler Hermes isimli ihracat kredi kuruluşu tarafından düzenlenen kredilerdir.

1.2.2 Özel Kesim Kredileri

Kredi kullandıran tarafın hükümet ya da uluslar arası finansal bir kuruluş olmadığı özel kesim kredilerde, borcu kullandıran tarafta özel kurum, kuruluş veya kişiler bulunmaktadır. Ticari bankalar aracılığıyla, fon arz ve talebinin buluşturulduğu bu kredi türü, özellikle 1970'li yıllarda yaşanan finansal liberalizasyon süreci sonrasında yurt dışı kaynaklı kredilerde alternatif bir yöntem olmuştur.

Gelişmiş ülkelerdeki banka ve diğer özel kredi kuruluşlarının ellerinde biriken döviz niteliğindeki fonlar, finansal liberalizasyon sürecinin de sayesinde özel kesim kredi kuruluşlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle, 1973'den sonra petrol fiyatlarında görülen büyük artışlar nedeniyle ellerinde büyük fonlar biriken Arap ülkelerinin, Avrupa ve ABD'ye aktardıkları fonlar bu türdeki kredilerin ortaya çıkışına örnek verilebilir (Aksoy, 1983: 29).

1.2.3 Finansal Kuruluşlardan Sağlanan Krediler

II. Dünya savaşının sona ermesiyle birlikte, ekonomik buhranların tekrar yaşanmaması amacıyla, galip ülkeler tarafından birçok finansal kuruluş faaliyete geçirilmiştir. Amacı ekonomik buhranların tekrar yaşanmasını önlemek olan finansal kuruluşlar, kuruldukları dönemlerde gelişmekte olan ülkelere daha istikrarlı pazar ve işbirliği imkânı sağlamaya çalışmaktaydılar. Küreselleşme ve değişen dünya şartlarında kuruluş amaçlarının yanında çeşitli spesifik rollerde üstlenen bu kuruluşlar, sermayesine birçok ülkenin katıldığı, faaliyetlerinden birçok ülkenin faydalandığı uluslar arası kuruluşlar olarak tanımlanabilir.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kalkınması amacıyla çok yanlı kredi sağlayan kuruluşların başında, Dünya Bankası (World Bank-WB), Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Agency-IDA), Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (Council of Europe Development Bank-CEB), Uluslararası Para Fonu(International Money Fund-IMF), İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank-IDB), Japon Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC), Fransız Kalkınma Ajansı (French Decelopment Agency-AFD), Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank-ADB) gibi kuruluşlar gelmektedir. Bu kuruluşlarının ortak amaçları ise;

-Uluslararası ticarete ödeme güçlüklerinin ortadan kaldırılması ve uluslararası likidite sorunların giderilmesi,

-Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunulması,

-Ekonomik birleşme, serbest ticaret ve işbirliği ilişkilerinin pekiştirilerek, dünya ekonomisinin de ve politikasında etkin bir konum kazanılması,

-Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi (Aktürk ve Güran, 1992: 27).

2. Türkiye’de Yurt Dışı Kaynaklı Kredilerin Önemi Ve Gelişimi

GOÜ ’de yurt dışı kaynak ihtiyacının ortaya çıkmasının temelinde, iç kaynakların bu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi, sanayileşme ve kalkınmanın yüksek finansman gerektirmesi, bu ülkelerin ithal girdi bağımlısı olmaları, gelişen teknolojinin transferinden dolayı oluşan finansman ihtiyacı, bütçe ve ödemeler dengesi açıkları, savunma harcamaları gibi birçok neden yatmaktadır. Bu nedenlerin arkasında ise, düşük gelir düzeyi nedeniyle tasarrufların ve dolayısıyla yatırımların artırılmaması yer almaktadır.

Tipik bir gelişmekte olan ülke konumundaki Türkiye’de, ekonomik sorunların çözümünde Osmanlı Devleti’nden bu yana sıkça yurt dışı kaynaklardan yararlanmıştır. Osmanlı’da yükselme dönemlerinin bitmesi ile birlikte, artan finansman ihtiyaçları sonucu birçok kez dış kaynak kullanımı gündeme gelmiştir. Osmanlı’nın bozuk olan mali yapısının 1854 yılındaki Kırım savaşı ile birlikte daha da bozulması sonucu, Osmanlı ilk dış borç kullanımını yapmıştır. Bu ilk borçtan sonra sürekli artan borç birikimi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla bu yeni devlete devredilmiştir. Osmanlı’dan devralınan bu borçlar, ilk dönemlerde Türkiye’nin dış kaynak kullanımına çekingen bir tavır izlemesine neden olmuştur. Ancak kurulan devletin ekonomik büyüme ve kalkınmasının sağlanması için, gerekli olan finansmanın sağlamaması 1933 yılında Türkiye’nin ilk borçlanma girişimini yapmasına neden olmuştur. Bu tarihten itibaren hızla artan dış kaynak kullanımı, özellikle 1973 yılında Bretton Woods sisteminin yıkılmasının beraberinde getirdiği liberalleşme hareketleri sonucu, Türkiye için kaçınılmaz bir finansman kaynağı olmuştur.

GOÜ’lerin finansman ihtiyacını karşılamak için kullandığı dış kaynaklar, kamu ve özel kesimin tarafından farklı amaçlara yönelik kullanılabilir. Kullanılan bu kaynakların ülke ekonomisine yansımaları, amaçları ve ülke içerisinde değerlendirilme şekillerine göre değişmektedir. Kamu giderlerinin karşılanması, yatırım finansmanı, dış ticaret dengesizliği gibi amaçlarla dış kaynak kullanımı yapan kamu sektörünün bu kullanımları, bütçe açık ve fazlalıklarına göre azalır artmaktadır. Özel sektörün dış kaynak kullanımına bakıldığında, kişilerin ve firmaların devlet gibi gelirlerini artırmak için dış borçlanma yaptıkları

görülmektedir. Borçlanma ile verim artışı sağlayıp, elde edilen gelirle sadece borçları ve faizleri ödemekle kalmayıp daha fazla gelir sağlama amacı güden özel sektörün, tüm GOÜ ekonomileri gibi Türkiye ekonomisi içinde önemi büyüktür (Bocutoğlu, 2009:152).

2.1 Türkiye’de Özel Sektör Kredilerinin Gelişimi Ve Vade Yapısı

Türkiye’nin sahip olduğu iç kaynaklar, ekonomideki mevcut sorunlarını çözmek için gerekli olan sermaye birikimini sağlamada yetersiz kalmaktadır. Türkiye’nin iç kaynaklarını artırması ise, birçok yapısal nedenden dolayı mümkün olmamaktadır. Tarihsel süreçte bu çıkmazın içerisinde ekonomik büyüme ve kalkınma sağlamak için ek kaynak arayışları sürekli artmıştır. GOÜ’de sermaye birikimini sağlamak adına sıkça başvurulmuş dış kaynak kullanımının, Türkiye’de de geçmişte günümüze artış gösterdiği görülmektedir.

Osmanlı devletinden buyana dış kaynak kullanımı yapan Türkiye’de, dönem koşulları ve uygulanan politikalar bu kullanımların düzeylerini belirleyen en önemli etkenler olmuştur. Özellikle 1970’li yıllarda yaşanan finansal liberalizasyon süreci ile birlikte, genel olarak bu kullanımlar miktarsal olarak artış seyri izlemiştir. Tablo 1, 2 ve 3’de Türkiye’de özel sektörün 2007 yılından bu yana kullanmış olduğu yurt dışı kaynaklı kredilerin seyri görülmektedir. Bu tablolarda da görüldüğü üzere; özellikle Türkiye’de özel sektörün kısa vadeli yurt dışı kaynak kullanımları artmaktadır. Bu kredilerin artış azalış seyrinin arkasında, dönemin koşulları ve bu koşullara göre uygulanan politikalar yer almaktadır.

Son yıllarda Türkiye’de değerlendirilen Türk Lirası nedeniyle, değer kaybeden para cinsinden borçlanıp, değerlendirilen para cinsinden aktiflere yatırım yapmak cazip hale gelmiştir. Özellikle bu dönemlerde merkez bankasının düşük enflasyon hedeflemesi için kullanmış olduğu para politikası araçlarından kur ve faiz bu yıllarda etkili olmuştur. Bu dönemde reel faizlerin yüksekliğinden kaynaklanan sermaye girişleri kurları düşürmüş ve döviz kuru da enflasyonu baskı altında tutmuştur. Döviz kurlarındaki düşüş ve reel faizlerin yüksekliği, yurt dışından borçlanmayı reel sektör için cazip hale getirmiştir. Ayrıca, BDDK tarafından bankaların döviz pozisyon açığını engellemek için koyduğu sınırlamalar nedeniyle, yeterince döviz kredisi verememeleri de ithalatçı firmaları dışarıdan borçlanma yoluna itmiştir (Küçük, 2008: 1).

Tablo 1: Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklardan Sağladığı Kısa Vadeli Krediler Gelişimi (Ticari Krediler Hariç)

(ABD doları)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Borçluya Göre Dağılım	8.581.661.482	10.640.819.436	6.611.739.829	19.113.828.162	25.346.500.392	31.248.937.731
I. Finansal	7.617.169.336	9.360.827.775	5.939.163.500	18.025.344.736	23.538.083.664	27.254.768.122
i- Bankalar (*)	7.147.130.179	8.965.265.602	5.658.584.516	16.961.905.301	22.163.885.062	26.034.735.507
- Krediler	7.147.130.179	8.965.265.602	5.658.584.516	16.961.905.301	22.163.885.062	26.021.192.846
- Tahvil	0	0	0	0	0	13.542.661
ii- Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	470.039.157	395.562.173	280.578.985	1.063.439.435	1.374.198.602	1.220.032.615
- Krediler	470.039.157	395.562.173	279.678.985	1.062.539.435	1.374.198.602	1.220.032.615
- Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	0	0	900.000	900.000	0	0
- Tahvil	0	0	0	0	0	0
II. Finansal Olmayan	964.492.146	1.279.991.660	672.576.329	1.088.483.426	1.808.416.729	3.994.169.609
- Krediler	964.283.648	1.201.430.240	637.290.383	988.541.124	1.733.136.276	3.938.014.577
- Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	208.499	78.561.420	35.285.946	99.942.302	75.280.452	56.165.032
- Tahvil	0	0	0	0	0	0
Alacaklıya Göre Dağılım	8.581.661.482	10.640.819.436	6.611.739.829	19.113.828.162	25.346.500.392	31.248.937.731
I. Resmî Alacaklılar	0	0	643.552	508.126.790	216.836.603	830.294.112
i- Hükümet Kuruluşları	0	0	0	105.320.636	123.248.589	48.518.815
ii- Uluslararası Kuruluşlar	0	0	643.552	402.806.154	93.588.014	781.775.297
- OPEC	0	0	0	0	0	0
- Avrupa Yatırım Bankası	0	0	0	356.006.154	91.528.014	70.757.557
- İslam Kalkınma Bankası	0	0	643.552	40.000.000	0	0
- Uluslararası Para Fonu	0	0	0	0	0	0
- Uluslararası Finans Kurumu	0	0	0	6.800.000	2.060.000	709.490.566
- Uluslararası Kalkınma Birliği	0	0	0	0	0	1.500.000
- Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası	0	0	0	0	0	0
- Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu	0	0	0	0	0	27.174
- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	0	0	0	0	0	0
- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası	0	0	0	0	0	0
II. Özel Alacaklılar	1.434.531.304	1.675.553.834	952.511.762	18.605.701.372	25.129.663.790	30.405.100.959
i- Yabancı Ticari Bankalar	677.067.504	935.887.995	505.716.678	17.444.626.220	23.207.184.067	28.151.803.591
ii- Yerleşik Bankaların Yurtdışı Şube ve İştirakleri	532.799.560	475.426.618	296.321.571	917.922.945	1.457.946.041	1.875.404.963
iii- Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	122.064.246	158.756.444	31.012.960	64.221.514	216.722.072	71.728.786
iv- Finansal Olmayan	102.599.993	105.482.777	119.460.553	178.930.693	247.811.610	306.163.620
III-Tahvil Alacaklıları	0	0	0	0	0	13.542.661
IV- Diğer (**)	7.147.130.179	8.965.265.602	5.658.584.516	0	0	0

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler.

(*) Repo işlemlerinden doğan borçlar dahil değildir.

(**) Bankaların yurt dışından sağladığı kredi borcunun alacaklı toplamı, alacaklı dağılımının yapılmadığı 2007-2009 dönemi için 'Diğer' başlığı altında gösterilmiştir.

Tablo 1' ve 2'ye göre; genel olarak artış seyri gösteren kısa vadeli ticari ve ticari olmayan özel sektör dış kredi kullanımlarının, 2009 yılında azaldığı görülmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel kriz etkisi ile dünya genelinde özel sektör kaynak bulmakta güçlük yaşamıştır. Küresel krizin bu olumsuz etkisini Türkiye ekonomisi de hissetmiş, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özel sektör kredi bulmakta zorluk yaşamıştır. Nitekim 2008 yılındaki bu krizin etkileri, 2009 yılı verilerine yansımıştır. 2009 yılı ile birlikte tekrar toparlanmaya başlayan piyasalar ile birlikte, özel sektörün yurtdışı kaynak kullanımları tekrar artış göstermiştir.

Tablo 2: Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklardan Sağladığı Ticari Krediler

(ABD Doları)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Finansal Olmayan Kuruluşlar - Ticari Krediler	21.084.000.000	22.032.000.000	21.101.000.000	22.765.000.000	25.373.000.000	26.390.000.000

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler.

Tablo 3: Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklardan Sağladığı Uzun Vadeli Krediler Gelişimi

(ABD doları)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Borçluya Göre Dağılım	122.310.957.148	141.311.952.786	128.772.962.924	119.426.208.111	126.346.475.746	137.575.568.050
I- Finansal	51.433.167.021	50.675.632.748	44.180.332.106	40.226.764.363	46.889.472.645	53.134.653.445
i- Bankalar	30.923.419.667	30.009.773.062	27.936.946.017	28.539.096.856	34.729.399.788	39.995.808.409
- Krediler	30.923.419.667	30.009.773.062	27.936.946.017	27.539.096.856	31.432.479.788	29.587.236.409
- Tahvil	0	0	0	1.000.000.000	3.296.920.000	10.408.572.000
ii- Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	20.509.747.354	20.665.859.686	16.243.386.090	11.687.667.507	12.160.072.857	13.138.845.036
- Krediler	20.260.204.720	20.183.896.101	16.069.390.245	11.520.496.625	11.860.337.322	12.763.782.873
- Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	249.542.634	481.963.586	173.995.844	167.170.882	299.735.535	375.062.162
- Tahvil	0	0	0	0	0	0
II-Finansal Olmayan	70.877.790.127	90.636.320.038	84.592.630.818	79.199.443.748	79.457.003.101	84.440.914.605
- Krediler	67.480.207.635	85.546.006.532	78.517.048.666	72.746.841.192	73.731.291.628	76.897.599.245
- Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	2.982.978.594	4.494.614.320	5.552.039.163	5.641.252.692	5.206.081.838	5.680.911.664
- Ticari Krediler	414.603.897	595.699.186	523.542.999	611.349.864	313.180.135	455.807.696
- Tahvil	0	0	0	200.000.000	206.449.500	1.406.596.000
Alacaklıya Göre Dağılım	122.310.957.148	141.311.952.786	128.772.962.924	119.426.208.111	126.346.475.746	137.575.568.050
I- Resmî Alacaklılar	5.665.560.572	6.985.340.641	8.117.252.935	9.449.967.302	11.772.376.757	12.304.730.907
i- Hükümet Kuruluşları	1.245.676.061	1.091.262.776	1.013.217.106	901.543.604	783.441.187	650.489.390
ii- Uluslararası Kuruluşlar	4.419.884.511	5.894.077.865	7.104.035.828	8.548.423.697	10.988.935.570	11.654.241.517
- Avrupa Yatırım Bankası	2.211.012.835	3.124.267.958	3.854.206.977	4.355.942.052	4.793.684.971	4.696.404.740
- Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası	64.188.050	119.161.415	130.363.619	189.061.806	248.451.625	276.311.088
- İslam Kalkınma Bankası	62.950.036	47.970.384	88.579.946	86.222.185	505.708.014	481.472.116
- Uluslararası Tanımsal Kalkınma Fonu	0	0	0	0	0	0
- Uluslararası Finans Kurumu	1.497.802.857	1.830.186.425	1.895.515.771	2.256.140.873	2.908.150.429	2.895.493.267
- Uluslararası Kalkınma Birliği	0	0	0	0	0	0
- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	583.930.732	772.491.684	1.063.634.515	1.191.772.081	1.541.163.883	1.873.768.612
- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası	0	0	71.735.000	469.284.700	991.776.649	1.430.791.694
II- Özel Alacaklılar	116.645.396.575	134.326.612.145	120.655.709.989	108.776.240.809	111.070.729.489	113.455.669.143
i- Yabancı Ticari Bankalar	70.360.464.954	75.243.495.472	67.716.206.715	62.074.542.878	66.899.476.697	66.349.415.428
ii- Yerleşik Bankaların Yurtdışı Şube ve İştirakleri	31.158.236.383	40.932.866.979	34.676.304.190	27.229.435.068	23.828.227.325	23.042.570.759
iii- Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	6.294.726.458	6.161.388.164	6.060.551.044	5.527.430.526	5.395.408.100	7.307.836.503
iv- Finansal Olmayan	8.831.968.780	11.988.861.531	12.202.648.041	13.944.832.337	14.947.617.366	16.755.846.453
III- Tahvil Alacaklıları	0	0	0	1.200.000.000	3.503.369.500	11.815.168.000

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler.

Tablo 3'de, Türkiye'de özel sektörün yurtdışı kaynaklardan uzun vadeli olarak kullandığı kredilerin, 2007 yılından bu yana olan gelişimi görülmektedir. Uzun vadeli özel sektör kredi kullanımlarının da, kısa vadeli kredilerde olduğu gibi genel olarak artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında, 2008 yılındaki küresel krizin etkileri ile uzun vadeli kredileri kullanımlarının da 2009 yılında azaldığı görülmektedir. Ancak, uzun vadeli kredilerin riskinin kısa vadeli kredilere göre daha fazla olması sebebiyle, bu azalma 2010 yılında da devam etmiştir.

2.2 Sektörel Bazda Dağılımı

Türkiye’de özel sektörün yurtdışı kaynaklardan sağladığı, kısa vadeli kredilerin sektörel dağılımın görüldüğü Tablo 4’e göre; bu kredilerin önemli kısmının finansal kesim tarafından kullanıldığı görülmektedir. Özel kesimin yurtdışı kaynaklı kredileri kullanırken bankaların aracı olarak kullanılmasının bu durum üzerindeki etkisi büyüktür.

Tablo 4: Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklardan Sağladığı Kısa Vadeli Kredilerin Sektörlere Göre Dağılımı (Ticari Krediler Hariç)

SEKTÖRLER (ABD Doları)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TOPLAM	8.581.661.482	10.640.819.436	6.611.739.829	19.113.828.162	25.346.500.392	31.288.937.731
I- FİNANSAL (K)	7.617.169.336	9.360.827.775	5.939.163.500	18.025.344.736	23.538.083.664	27.254.768.122
i- Bankalar	7.147.130.179	8.965.265.602	5.658.584.516	16.961.905.301	22.163.885.062	26.034.735.507
ii- Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Fonları	858.590	162.114.131	15.740.274	9.207.029	8.219.718	131.887.812
iii- Holdingler	0	0	0	0	0	0
iv- Diğer (**)	469.180.567	233.448.042	264.838.711	1.054.232.406	1.365.978.884	1.088.144.803
II- FİNANSAL OLMAYAN	964.492.146	1.279.991.660	672.576.329	1.088.483.426	1.808.416.729	3.994.169.609
TARIM SEKTÖRÜ	0	0	1.362.822	1.457.940	4.471.176	1.295.556
A. Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık	0	0	1.362.822	1.457.940	4.471.176	1.295.556
SINAI SEKTÖRLER	616.334.595	920.231.262	409.794.985	811.085.896	976.590.327	1.026.645.954
B. Madencilik ve Taşocaklığı	1.361.924	14.277.855	809.876	196.716.056	3.655.311	296.154.825
C. İmalat	614.511.370	903.027.129	388.853.631	567.882.667	947.564.922	689.572.398
CA. Gıda İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	232.123.859	194.320.328	61.911.155	120.906.076	152.608.294	74.850.522
CB. Tekstil ve Giyim Eşyasaları İmalatı	35.052.023	22.941.076	22.628.634	29.676.559	51.085.665	28.574.700
CC. Deri ve İlgili Ürünleri İmalatı	2.347.480	0	0	0	0	12.936
CD. Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	61.787	0	115.655	32.342	44.621	20.877
CE. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı ve Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	3.929.876	0	0	7.115.136	4.270	1.134.082
CF. Kokü Müre ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1.459.603	0	35.000.001	44.817.798	9.721.953	42.115.467
CG. Kimyasalları, Kimyasal Ürünleri ve Temel Eczacılık Ürünleri ile Malzemeleri	5.672.894	159.767.604	42.238.004	13.724.781	49.936.802	6.303.107
CH. Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı	12.381.692	23.661.933	7.249.476	18.665.807	16.197.738	12.944.211
CI. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünleri İmalatı	4.899.837	9.511.162	9.855.614	6.654.191	6.922.477	6.619.682
CJ. Ana Metal Sanayi ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine Teçhizat Hariç)	110.052.675	220.783.218	102.872.068	125.448.359	187.373.805	109.664.153
CK. Makina ve Teçhizat (Başka Yerde Sınıflandırılmamış) İmalatı	186.404.672	187.162.121	40.935.968	37.216.131	2.058.545	1.238.760
CL. Bilgisayarları, Elektronik-Elektronik ve Optik Ürünleri İmalatı	6.807.350	1.416.600	199.243	38.951.817	343.250.730	316.304.149
CM. Ulaşım Araçları İmalatı	12.299.584	83.335.204	65.820.251	124.673.669	122.874.152	48.266.300
CN. Mobilya İmalatı ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalat Sanayi	1.218.039	128.281	27.562	0	5.485.864	41.463.451
D. Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	461.300	2.926.278	20.131.478	46.487.173	25.370.094	40.865.963
E. Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	0	0	0	0	0	52.768
HİZMETLER SEKTÖRÜ	348.157.552	359.760.399	261.418.523	275.939.590	827.355.225	2.966.228.099
F. İnşaat	39.630.362	11.452.292	11.885.506	13.410.376	28.755.014	107.551.988
G. Toptan ve Perakende Ticaret	203.024.937	243.626.111	139.237.577	122.404.176	51.797.464	288.538.303
H. Ulaştırma ve Depolama	3.339.224	4.653.293	9.631.983	12.113.799	21.784.282	11.889.754
I. Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	103.700	66.124	1.700.136	248.383	225.577	229.212
J. Bilgi ve İletişim	98.611.325	98.611.325	98.611.325	101.125.603	380.813.744	562.744.095
L. Gayrimenkul Faaliyetleri	0	0	0	26.080	4.191.890	11.021.419
M. Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	3.395.610	1.351.253	265.657	17.711.993	247.921.084	1.195.050.400
N. İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	0	0	0	0	0	3.478.066
O. Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0	0
P. Eğitim	0	0	0	0	0	0
Q. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	42.092	0	0	0	32.955.737	35.198.970
R. Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	0	0	0	194.049	20.673.316	1.794.222
S. Diğer Hizmet Faaliyetleri	10.303	0	86.339	8.463.131	38.237.116	749.131.750
T. Hanehalklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri; Hanehalkları Tarafından K	0	0	0	0	0	0
U. Uluslararası Örgütler ve Temsilciliklerinin Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler

(**) Trustlar, fonlar ve benzeri mali varlıklar, Diğer finansal hizmet faaliyetleri (Sigorta ve emeklilik fonları hariç, finansal kiralama dahil) içermektedir.

Aynı tabloya göre, Türkiye’de finansal olmayan kesimde yurtdışı kaynaklı kredi kullanımının ağırlıklı olarak, imalat ve toptan ticaret sektörlerinde kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 5’de, Türkiye’de özel sektör uzun vadeli dış kredi kullanımlarının kısa vadeli dış kredi kullanımlarının aksine, ağırlıklı olarak finansal olmayan kesim

tarafından yapıldığı görülmektedir. Uzun vadeli kredilerinde önemli kısmının finansal kesimde bankalar, finansal olmayan kesimde ise imalat sektörü tarafından kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 5: Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklardan Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörlere Göre Dağılımı

SEKTÖRLER (ABD DOLARI)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TOPLAM	122.310.957.148	141.311.952.786	128.772.962.924	119.426.208.111	126.346.475.746	137.575.568.050
I- FİNANSAL (K)	51.433.167.021	50.675.632.748	44.180.332.106	40.226.764.363	46.889.472.645	53.134.653.445
I- Bankalar	30.923.419.667	30.009.773.062	27.936.946.017	28.539.096.856	34.729.399.788	39.995.808.409
ii- Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Fonları	5.577.531	6.928.303	3.316.963	1.800.528	1.798.923	149.132.458
iii- Holdingler	9.548.676.948	9.365.408.183	8.695.337.534	5.779.785.688	5.074.704.794	4.463.199.988
iv- Diğer (**)	10.955.492.876	11.293.523.200	7.544.731.593	5.906.801.290	7.083.569.140	8.526.512.590
II- FİNANSAL OLMAYAN	70.877.790.127	90.636.320.038	84.592.630.818	79.199.443.748	79.457.003.101	84.440.914.605
TARIM SEKTÖRÜ	247.560.064	387.959.142	450.134.268	627.631.431	630.178.966	613.707.189
A. Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	247.560.064	387.959.142	450.134.268	627.631.431	630.178.966	613.707.189
SİNAİ SEKTÖRLER	31.270.732.683	40.588.184.310	38.077.309.060	35.479.984.125	34.276.020.203	33.640.493.821
B. Madencilik ve Taşocaklığı	2.828.648.514	3.861.508.241	3.667.232.252	3.290.491.807	2.663.301.555	2.351.761.888
C. İmalat	23.987.238.891	28.906.037.676	25.577.136.759	23.158.455.990	22.760.572.007	22.513.930.862
CA. Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	3.857.832.499	6.323.020.252	5.684.240.252	4.730.455.686	4.474.020.883	4.310.545.704
CB. Tekstil ve Giyim Eşyasaları İmalatı	3.322.816.169	3.419.406.754	2.917.227.600	2.999.848.266	3.324.630.574	3.033.926.806
CC. Deri ve İlgili Ürünleri İmalatı	58.087.143	74.649.655	60.752.035	84.877.859	103.767.207	129.365.832
CD. Ağaç ve Kağıt Ürünleri İmalatı	594.274.438	603.991.132	292.332.461	244.785.195	211.664.191	287.724.056
CE. Adıç ve Adıç Ürünleri İmalatı ve Kayıtli Medyanın Basılması	1.110.288.505	1.097.838.108	830.773.181	760.208.894	640.474.016	566.244.560
CF. Kök Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	410.857.352	312.641.987	467.854.022	550.929.264	478.313.343	1.408.158.077
CG. Kimyasalları, Kimyasal Ürünleri ve Termel Eczacılık Ürünleri	1.991.853.660	2.288.717.189	2.020.425.955	1.744.687.803	1.730.444.877	1.896.633.531
CH. Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı	873.105.113	1.098.848.603	955.048.661	954.433.017	914.443.316	849.965.873
CI. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünleri İmalatı	1.740.046.374	1.965.122.320	1.837.972.854	1.450.718.654	1.229.310.333	972.187.169
CJ. Ana Metal Sanayi ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Ma	4.197.239.137	4.768.847.879	4.405.151.397	3.942.182.746	3.996.039.623	3.615.262.023
CK. Makina ve Teçhizat (Başka Yerde Sınıflandırılmamış) İmalatı	1.392.458.872	1.546.959.848	1.029.127.382	778.683.148	564.500.829	424.588.627
CL. Bilgisayarları, Elektrik-Elektronik ve Optik Ürünleri İmalatı	1.636.390.950	2.088.293.027	2.008.844.913	2.157.916.674	2.555.433.328	2.369.692.545
CM. Ulaşım Araçları İmalatı	1.276.419.557	2.980.423.411	2.824.173.398	2.569.128.586	2.343.286.651	2.322.394.093
CN. Mobilya İmalatı ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmal	325.569.122	337.277.511	243.212.647	189.600.199	194.242.585	327.241.965
D. Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	4.130.868.059	7.591.453.965	6.682.051.627	8.969.881.730	8.848.921.890	8.770.338.876
E. Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Fa	323.977.219	229.184.428	150.888.422	61.554.598	3.224.750	4.462.194
HİZMETLER SEKTÖRÜ	39.359.497.379	49.660.176.586	46.065.187.489	43.091.828.193	44.550.803.933	50.386.713.596
F. İnşaat	6.694.051.298	8.189.542.725	7.753.230.374	7.065.417.733	6.940.084.262	6.630.719.157
G. Toplam ve Perakende Ticaret	7.769.380.010	9.066.467.654	6.286.467.654	4.968.058.912	4.354.521.005	3.903.359.870
H. Ulaştırma ve Depolama	7.836.825.368	9.670.526.727	9.056.963.888	9.724.203.669	11.531.795.236	12.339.268.190
I. Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	2.759.055.961	3.176.492.519	2.972.184.669	2.429.339.770	2.078.833.229	1.831.180.053
J. Bilgi ve İletişim	6.885.750.957	6.098.585.614	5.831.551.130	5.706.124.261	6.137.160.836	6.778.079.085
L. Gayrimenkul Faaliyetleri	2.706.018.303	3.760.845.419	3.905.311.191	3.935.205.288	3.680.496.262	3.496.378.753
M. Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	2.390.973.066	6.707.842.720	7.611.529.491	6.672.878.546	7.250.989.630	10.747.113.355
N. İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	610.731.786	656.845.191	566.991.427	453.675.239	469.544.459	533.904.409
O. Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	0	0	0	0	0	2.700.000
P. Eğitim	173.188.367	129.822.562	107.251.654	85.881.595	83.240.062	124.509.827
Q. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	750.067.437	955.950.521	833.852.456	805.019.044	839.072.778	797.616.996
R. Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	521.676.875	493.528.986	404.763.359	269.912.512	180.539.353	154.625.921
S. Diğer Hizmet Faaliyetleri	259.268.420	753.207.623	734.666.943	975.608.101	995.128.033	2.846.850.135
T. Hanehalkının İşverenler Olarak Faaliyetleri; Hanehalkı	2.509.561	437.648	443.553	409.762	398.787	407.845
U. Uluslararası Örgütler ve Temsilciliklerinin Faaliyetleri	0	0	0	0	0	0

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler.

(**) Trustlar, fonlar ve benzeri mali varlıklar, Diğer finansal hizmet faaliyetleri (Sigorta ve emeklilik fonları hariç, finansal kiralama dahil) içermektedir.

3. Özel Sektörün Yurt Dışı Kaynaklı Kredi Kullanımlarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri

GOÜ' de sermaye birikimi, teknoloji düzeyi ve nitelikli insan gücü yetersizlikleri kalkınmanın finansmanına yönelik olarak dış kaynak kullanımını zorunlu kılmaktadır. Gelişmekte olan ülke konumundaki Türkiye'de de geçmişten günümüze süregelen ve sürekli artmakta olan dış kaynak kullanımı, ülke ekonomisi üzerinde dolaylı, dolaysız pek çok etkiye bulunmaktadır. Özellikle dış borç şeklinde

gerçekleşen kaynak kullanımının ekonomi üzerinde yatacağı etkiler, ekonominin içinde bulunduğu koşullara ve o borcun koşulları ile ilgilidir. Dış borcun faiz oranı, ödeme süresi, vade yapısı, ülkeye, mala ya da teknolojiye bağlı olup olmaması gibi koşullar, dış borcun ekonomide yaratacağı etkilerin belirleyicisi durumundadır (Eker, 1994:232).

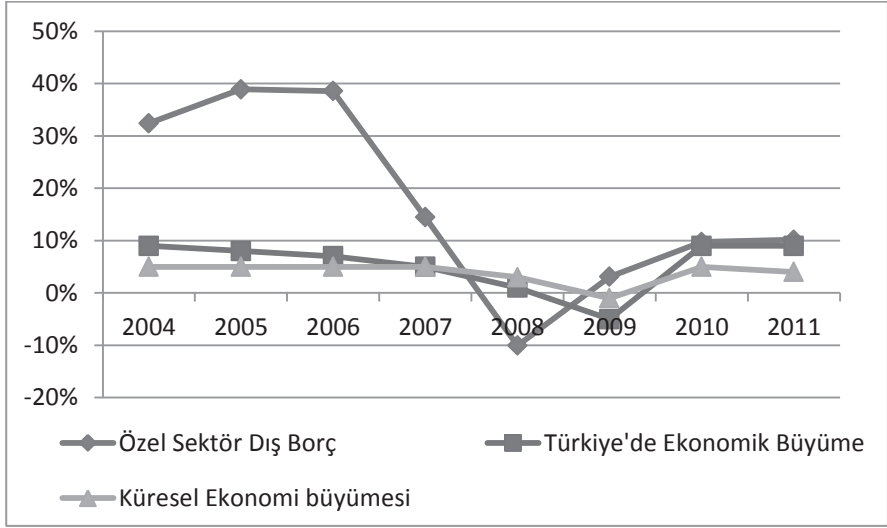
3.1 Dış Kaynakların İktisadi Büyüme Etkisi

Bir ekonominin üretim kapasitesinin artması anlamına gelen iktisadi büyüme, GSMH (Gayri Safi Milli Hâsıla), GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) ya da kişi başı GSMH' daki artış ile hesaplanabilir. GSMH, bir ekonomide bir yıl içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam değeri iken, GSYİH sadece ülke sınırları içinde üretilen mal ve hizmet toplamını ifade etmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler üretim kapasitelerini artırmada, teknoloji yetersizliği, yurtiçi tasarruf yetersizliği, dış ticaret açığı gibi sorunlarla mücadele etmek zorundadırlar. GOÜ bu sorunlarla mücadelede ek kaynaklara ihtiyaçları vardır ve bu kaynakları dışarıdan borçlanarak elde ederler.

Dış kaynaklar GOÜ' de sermaye birikimini artırması nedeniyle, bu ülkelerdeki alt yapı ve üst yapı yatırımlarını artırmaktadır. Artan yatırımlar milli gelir, üretim ve ihracat hacminin de çarpan mekanizması ile artmasını sağlar. Bu zincire göre, ekonomik büyüme sağlamak için finansman ihtiyacını dışarıdan sağlayan bir GOÜ, elde ettiği kaynakları verimli yatırımlarda kullandığında çarpan katsayısı kadar amacına ulaşabilecektir. Çarpan katsayısının büyüklüğü dış kaynağın ekonomideki etkisini artırırken, ülkenin döviz ihtiyacının da sağlanması ekonomik büyümeye ayrıca katkı sağlamaktadır (Altın, 2003: 71-72).

Şekil 2'de 2004 yılından bu yana, Türkiye'de özel sektörün yurtdışı kaynaklardan kullandıkları krediler ve hem ülke hem de küresel ekonomilerdeki büyüme gelişimi görülmektedir. Finansal entegrasyonun hızla yayıldığı günümüzde, ekonomilerdeki olumlu ya da olumsuz her gelişmeden tüm dünya ekonomileri etkilenmektedir. Nitekim tabloda Türkiye ekonomisindeki büyüme oranları ile küresel ekonomi büyüme oranlarının paralellik gösterdiği görülmektedir. Ülke ekonomisi 2004 yılından sonra genel olarak küçülürken 2008 yılında dünyada patlak veren küresel kriz, 2009 yılında küresel ekonomiyle beraber Türkiye ekonomisinde büyüme oranlarının dibe vurmasına neden olmuştur. 2009 yılından sonra tekrar artışa geçen büyüme oranları, 2010 yılında Avrupa'da yaşanan finansal sıkıntı ile beraber tekrar azalmaya başlamıştır.

Şekil 2: Türkiye’de Özel Sektörün Yurtdışı Kaynaklı Kullandığı Krediler ile Ülke ve Küresel Ekonomi Reel GSYİH Değişimi (% Değişim)

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler. Hazine Müsteşarlığı, Veri Dağıtım Sistemi.

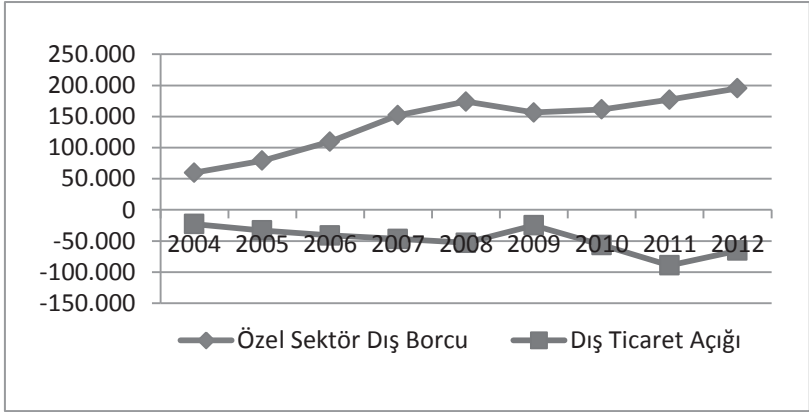
Aynı tabloya Türkiye’de özel sektör ile büyüme arasındaki ilişki açısından bakıldığında, kredi kullanımlarındaki değişimin ekonomik büyüme üzerine etkisi olduğu söylenebilir. GOÜ’ler de büyüme ve kalkınma yolunda özellikle yatırımların finansmanı için dış kaynaklar önem arz etmektedir. Türkiye’de de iç tasarruf yetersizliği artırılmayan kaynaklar, özel sektörün finansman ihtiyacını karşılamaya yetmemektedir. Bu genel nedenle dış kredi kullanımı yapmak zorunda olan özel sektörün, kredi kullanımları dünya konjonktürüne göre dalgalanmaktadır. Şekil 2’ de 2006 yılına kadar artış gösteren kredilerin, bu yıldan sonra azaldığı ve 2008 yılında en düşük seviyeye gerilediği görülmektedir. 2008 yılında dünya ekonomilerini etkisi altına alan küresel kriz, kaynak fazlası olan ülkelerin risk algısını yükseltmiş ve kaynak kullandırmalarının azalmasına neden olmuştur. Bu dönemde ülke dışından kaynak bulmada zorlanan özel sektörün finansman ihtiyacı talep yetersizliği ile de birleŐince, ülke ekonomisi durgunluk sürecine girmiş ve bu durgunluk 2009 yılında büyüme oranlarına da yansımıştır.

3.2 Dış Kaynakların Dış Ticaret Etkisi

GOÜ kredi piyasaları üzereni çalışmalar yapan Tornell ve Westermann, bu ekonomiler için dış ticarete konu olan sektörler ile dış ticarete konu olmayan sektörler ayırımını yapmışlardır. Yurt içinde banka kredilerinin sınırlandırılması durumunda dış ticarete firmalar yurt dışından borçlanabilmekte, dolayısıyla da kredi

sınırlandırmalarından fazla etkilenmemektedirler. Ülkelerin dış kaynaklar yoluyla sağladığı döviz girdileri özellikle uzun dönemde ihracatın artırılması yönünde etkiler doğurduğu sürece dış ticaret dengesi üzerinde olumlu etkiler meydana getirir.

Şekil 3: Özel Sektörün Yurtdışı Kaynaklardan Kullandığı Krediler ile Dış Ticaret Açığı (Milyon ABD Doları)

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler

Cari işlemler açıklarının oluşmasındaki en önemli etken dış ticaret açıklarıdır ve dış ticaret açıkları bütçe açıkları ile paralel bir seyir izlemektedir. Dış ticaret açıklarının, cari işlemler açığı ile beraber ödemeler dengesinde olumsuz etki yaratması, dış kaynaklara ihtiyacı artırmaktadır. Günümüzde yoğun biçimde başvurulan finansman yöntemlerinden biri olan dış kaynak kullanımı ülke ekonomisinin finansal olarak dışa açıklığı ve bağımlılığına paralel olarak kırılganlığının da artması sonucu yaratabilmektedir. İç kaynak yetersizliği nedeniyle dış kaynak kullanımı yapan ülke, bu kaynakları verimli yatırımlarda kullanmadığında, ödemeler dengesi uzun vadede olumsuz yönde etkilenecektir (Bakkal ve Oktayer, 2003: 217).

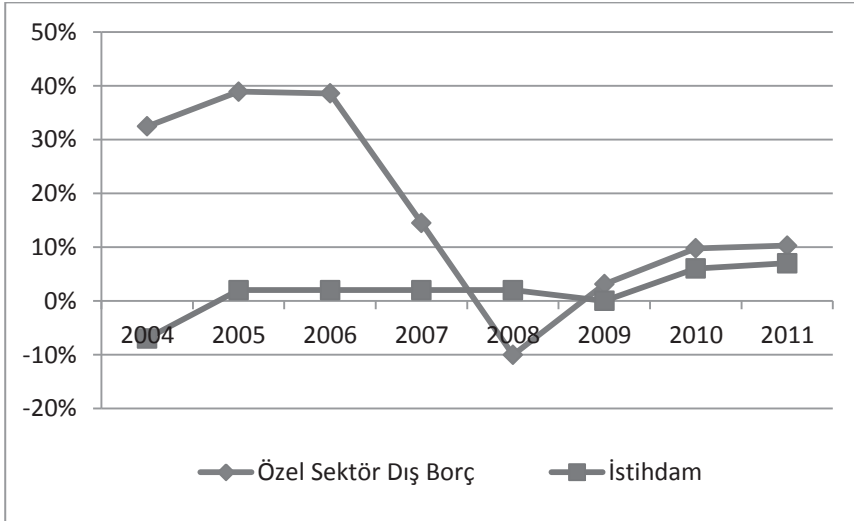
Şekil 3'de Türkiye'de 2004 yılından 2008 yılına kadar artış gösteren özel sektör dış kredi miktarı ile birlikte dış ticaret açığının arttığı, azaldığı dönemlerde ise dış ticaret açığının da azaldığı görülmektedir. GOÜ özelliği taşıyan Türkiye, ithal girdi bağımlısı bir ülke olması nedeniyle yıllarca dış ticaret açığı sorunu ile uğraşmıştır. İhracatı ithalata bağlı olan Türkiye'de, ülke içi tasarrufların artırılmaması finansman konusunda da ülkenin yurtdışına bağımlılığını artırmıştır. Dolayısıyla dış ticaret açıklarının artması, Türkiye'de özel sektör kredilerinin arttığı dönemlerde, bu kredilerin üretimin finansmanında kullanılmasının doğal sonuçlarından biridir.

3.3 Dış Kaynakların İşgücü Ve Gelir Dağılımı Etkisi

Yurt dışı kaynak kullanımının ülke ekonomilerine birçok olumlu etkisi olabilmektedir. Dış kaynaklar olumlu etkilerinin yanında, ülke ekonomisine her Őeyden önce bir borç yükü getirmektedir ve bu yükün toplumu oluőturan bireyler üzerindeki dağılımı oldukça önemlidir. Alvin Harvey Hansen, ‘‘Borç bir kez ortaya çıktıktan sonra, amacı ne olursa olsun, istihdam ve gelir dağılımı üzerinde etki gösterecektir’’ (Őeker, 2006: 86).

GO’ de hedeflenen kalkınma düzeylerine ulaşılabilmesi için mevcut üretim kapasitelerinin artırılması zorunlu bir koşuldur. Üretim artıőlarının istenen seviyelere getirilmesi yatırımlarla doğrudan iliőekli olup, bu ekonomilerde yatırım miktarının artırılması gerekmektedir. Yatırımların kaynağı durumundaki yurti tasarrufların yetersiz olması sonucu, bu ülkelerdeki yatırımlar dış kaynak kullanılarak finanse edilmektedir. Ülkede verimli yatırımların artırılması, yeni istihdam olanaklarının doğması ve gelir dağılımının olumlu yönde etkilenmesi anlamına gelmektedir.

Şekil 4: Özel Sektörün Yurtdışı Kaynaklardan Kullandığı Krediler ve İstihdam Gelişimi(%)

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler. Hazine Müsteşarlığı, Veri Dağıtım Sistemi.

Türkiye’de tasarruf yetersizliği nedeniyle artırılamayan yatırımlar, ülkenin büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleőtirmesi açısından çok önemlidir. Özel

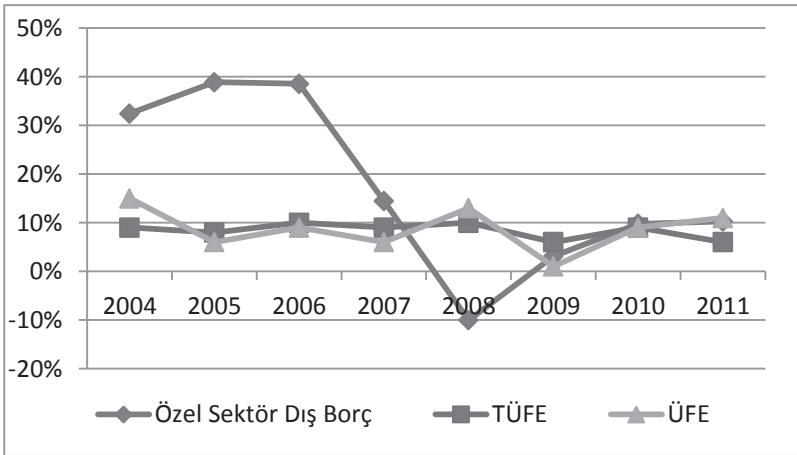
sektörün yatırım finansmanı amacıyla yurtdışı kaynaklı kredi kullanması, Türkiye’de yatırımların artması ve dolayısıyla yeni iş olanakları anlamına gelmektedir. Şekil 4’de, 2004 yılından sonra özel sektörün dış kredi kullanımları ve istihdam miktarlarındaki değişim görülmektedir. Bu kredilerin arttığı dönemlerde ülkede istihdam miktarlarının da arttığı, kredilerin azaldığı dönemlerde ise istihdamın bu azalışa genel olarak ayak uydurduğu görülmektedir.

3.4 Dış Kaynakların Fiyatlar Genel Düzeyine Etkisi

Özel sektör tarafından kullanılan yurtdışı kaynaklı kredilerin verimli yatırımların finansmanında kullanılması sonucu, üretim kapasitesi artış, üretim maliyetleri ise azalış eğilimi gösterecektir. Azalan üretim maliyetleri, fiyatlara etki ederek talep miktarını artırıcı yönde bir fiyatlandırma imkânı doğurur. Artan talebin karşılanması için mevcut işletmelerin kapasitelerini artırmaları ve aktif olmayan işletmelerin de faaliyete geçmesi gerekir. Bu gelişmeler ülkede ekonomik büyüme ve gelişmeyi olumlu yönde etkiler (Altın, 2003: 72).

Özel sektörün kullandığı yurtdışı krediler, eğer yatırım teşviklerinin yetersizliği veya tüketim eğiliminin yüksek olması gibi nedenlerle verimsiz alanlara kayarsa, bu süreç yurtiçi fiyatlar genel düzeyinin artması (Enflasyon) ile sonuçlanacaktır. Ayrıca, gelen kaynakların kısa vadede üretime katkı sağlamayacak yatırımların finansmanında kullanılması da ekonomiye enflasyonist etki yaratacaktır.

Şekil 5: Özel Sektörün Yurtdışı Kaynaklardan Kullandıkları Krediler, TÜFE ve ÜFE Seyri (%)

Kaynak: TCMB, Dönemsel Veriler. Hazine Müsteşarlığı, Veri Dağıtım Sistemi.

Şekil 5’de, dönemler itibariyle özel sektörün yurt dışı kaynaklı kredileri ve bu dönemlerdeki enflasyon gelişimleri görülmektedir. Özel sektör kredilerin kullanıldıkları dönemlerde tüketim amaçlı kullanılması, kısa vadede üretime katkı sağlayacak yatırımlara finanse edilmemesi ekonomide enflasyonist etki yaratacaktır. Bu durumdan anlaşılacağı üzere, özel sektörün yurtdışı kaynaklı kredilerinin ekonomide enflasyonist ya da deflasyonist etki yaratması, kullanıldığı alana göre değişmektedir. Şekil 5’e göre, ekonomideki özel sektör dış kredileri ile hem maliyet hem de talep enflasyonu arasında zıt hareket ettiği görülmektedir. Bu durum Türkiye’ye de yurt dışı kredileri genel olarak verimli alanlara kaydığı şeklinde yorumlanabilir.

4. Özel Sektör Kredileri İle Büyüme Ve Cari Açık Arasında Nedensellik İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Ekonomik Uygulama

4.1 Uygulama Amacı Ve Literatür Özeti

Yurtdışı kaynak kullanımının büyüme ve cari açığa olan etkisi altında literatür incelendiğinde, bu konunun son yıllarda dikkat çekici bir hal aldığı görülmektedir. Özellikle kalkınma ve büyüme sorununun çözümü aşamasında GOÜ’ de göreceli olarak daha önemli olan bu konuda, hem teorik hem de uygulamalı birçok araştırma yapılmıştır. Özellikle, daha makro nitelik taşıyan dış borç ve büyüme ilişkisi Keynesyen paradigmanın esasını oluşturmaktadır.

Keynes, GOÜ’ in büyüme sürecinde ekonomik yapılarında eksiklikler olduğunu ve dış kaynakların, ekonomik büyüme konusunda önemli katkıları olacağını savunmuştur. Keynes’ den sonra bu konuyu araştıran Horrad-Domar’ın dinamik büyüme modeli, Keynes’in teorisinin uzun dönemli kullanımı niteliğindedir. Horrad-Domar büyüme modeli, bir ekonomide yatırım-tasarruf düzeyi ve büyüme oranı arasında yakın bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu modele göre, kaynak yetersizliği sorunu nedeniyle büyüme için gerekli olan sermaye birikimini sağlayamayan GOÜ’ de, dış kaynaklar yurtiçi tasarruflara ek kaynak oluşturacak ve yatırımları artıracaktır (Kara, 2001: 96-97).

Chenery ve Strout ekonomik büyümeyi sağlamada, yatırım-tasarruf düzeyindeki artışın önemli katkı sağlayacağı görüşünü destekleyici çalışmalar yapmışlardır. GOÜ’in yapısal değişim ihtiyaçları üzerinde duran Chenery ve Strout, yatırım-tasarruf oranlarının artışıyla yeni sosyal dinamiklerin oluşacağı, kalifiye insan kaynaklarının yetişeceği, yeni teknolojilerin kullanımı ile ekonomide üretim kapasitesinin artacağını savunmuşlardır. Chenery ve Strout’a göre, dış kaynaklar sadece ülkede sermaye birikimine katkı yapmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ülkenin döviz sıkıntısını da giderecektir (Bowles, 1987: 789).

Dış kaynakların ekonomik büyüme olumlu katkısının olduğunu savunan araştırmacılar yanında, dış kaynakların büyümeyi olumsuz etkilediği konusunda da birçok araştırma bulunmaktadır. Griffin ve Enos (1970) dış borçların, ekonomik

büyüme olumsuz etkilediğini savunan araştırmacılara öncülük etmişlerdir. Griffin ve Enos (1970) dış borçların yatırım dağılımını çarpıklığa yol açarak, sermaye/hasıla katsayısını yükselttiğini ve borç alan ülkelerin yurtiçi tasarruf düzeyini azalttığını ileri sürmüşlerdir. Griffin ve Enos bu tezlerini desteklemede zaman serisi ve kesit analizlerini analiz olarak kullanmışlardır. 15 Afrika ve Asya üzerinde kurulan hipotezi test etmişler ve dış borçlarla GSMH' daki büyüme arasında uyumlu bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Griffin ve Enos' un dış borçların ekonomik büyüme olumsuz etkilediği yönündeki sonuçlarına, Papenek (1973), Mosley (1980) gibi birçok araştırmacı yaptıkları çalışmalar ile katılmışlardır (Griffin, 1970: 313-327).

İktisat literatürü incelendiğinde, yurtdışı kaynaklı borçların ekonomik büyüme üzerine olan etkilerini araştıran çalışmaların, cari açığa etkilerini araştıran çalışmalara göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Dış borçların ekonomik büyüme etkisi üzerine yapılan araştırmalarda olduğu gibi, cari açığa etkisi için yapılan çalışmalarda da birçok görüş bulunmaktadır. Araştırmaların geneli ise, toplam dış borçlardan cari açığa doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ancak, tüketici kredilerinden cari açığa doğru nedenselliğin olduğunu göstermektedir. Türkiye ekonomisi üzerine yapılan bu uygulama çalışmasında, Türkiye'de bankaların özel sektöre kullandırdıkları krediler ile büyüme ve cari açık arasında bir ilişkinin varlığı ve yönü araştırma konusu yapılmıştır.

4.2 Uygulama Kapsamı Ve Analiz Sonucu Değerlendirmesi

GOÜ' de büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için, mevcut sermaye birikiminin artırılması gerekmektedir. Geçmişten bu yana yurtiçi kaynakların yetersizliği nedeniyle artırılamayan sermaye birikiminin, nasıl artırılacağı konusunda birçok araştırma yapılmıştır. GOÜ' in kaynak yetersizliği sorunlarını çözmek için, yurtdışı kaynaklardan yararlanmaları sıkça rastlanan bir çözüm olmuştur. Ancak, bu çözümün ekonomilere olan etkilerinin olumlu olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Çalışmamızda, Türkiye'de bankaların yurtdışı yükümlülüklerinin ekonomiye olan etkileri araştırma konusu yapılmıştır. Bu araştırma için iki model kurulmuş olup, ilk modelde yurtdışı kaynaklı banka kredilerinin büyüme etkisi, diğer modelde ise yurtdışı kaynaklı banka kredilerinin cari açık etkisi araştırılmıştır.

Çalışmada banka kredileri ile büyüme ve cari denge arasındaki ilişki için 1999:Q1-2012:Q3 dönemlerini kapsayan üçer aylık zaman serileri kullanılmıştır. Her iki modelde kullanılan verilerin tamamı, TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) veri tabanından temin edilmiştir. Veri setinde 1998 cari fiyatları ile hesaplanmış Reel GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla), ödemeler bilançosu Cari Denge kalemi ve yine ödemeler bilançosu içerisinde yer alan bankaların yurtdışı yükümlülükler kalemi verilerinin yüzde değişimleri kullanılmıştır.

Zaman serileri kullanılarak yapılan çalışmalarda durağanlık şartının olması ön koşuldur. Durağanlık; sabit ortalama, sabit varyans ve seriye ait iki değer arasındaki farkın zamana değil, yalnızca iki zaman değeri arası farka bağlı olması şeklinde ifade edilmektedir. Zaman serileri, deterministik veya stokastik bir trendin varlığı nedeniyle durağanlık niteliğine sahip olmayabilirler. Durağan olmayan serilerin varyansı ve ortalaması zamana bağlı olarak değişmekte ve zaman sonsuza ilerledikçe varyans da sonsuza gitmektedir. Granger nedensellik testi yapabilmek için gerekli testler yapılmış, zaman serilerin durağanlık analizi için Birim Kök Testi yapılmıştır. Daha sonra ise uygun gecikmeler ile Granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki nedensellik araştırılmıştır. Nedensellik testi iki değişken arasında sebep sonuç ilişkisinin olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünün nasıl olduğunu test etmek amacıyla yapılmıştır.

MODEL I:

$$*Y=b_0+b_1X_0$$

**Y=Reel GSYH yüzdesel değişimi*

**X₀= Türkiye'de ödemeler bilançosunda bankaların yurtdışı yükümlülükleri yüzdesel değişimi*

$$GSYH = 0.001169914015 * BANKA + 4.101704369$$

$$(Y) \quad (X_0) \quad (b_0)$$

Türkiye'de büyüme ile banka yükümlükleri arasında Granger Nedensellik Testi Sonucu;

Lags: 5

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
BANKA does not Granger Cause GSYH	50	5.58566	0.0006
GSYH does not Granger Cause BANKA		1.61771	0.1782

MODEL II:

$$*Y=b_0+b_1X_0$$

**Y=Cari Denge yüzdesel değişimi*

**X₀= Türkiye'de ödemeler bilançosunda bankaların yurtdışı yükümlülükleri yüzdesel değişimi*

$$CAR_DENGE = 0.157784662 * BANKA + 103.2434732$$

$$(Y) \qquad \qquad \qquad (X_0) \qquad \qquad \qquad (b_0)$$

Türkiye’de büyüme ile banka yükümlükleri arasında Granger Nedensellik Testi Sonucu;

Lags: 1

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
BANKA does not Granger Cause CAR_DENGE	54	0.08204	0.7757
CAR_DENGE does not Granger Cause BANKA		0.33551	0.5650

Model I için yapılan analiz sonuçlarına göre;

Türkiye’de büyüme ile banka kredileri arasında yapılan Granger Nedensellik testi sonuçlarında, ilk hipotezde prob değeri %5’den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilebilir. Dolayısıyla, ilgili dönemlerde Türkiye’de bankaların yurtdışı yükümlülüklerinden büyümeyle doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Türkiye’de bankaların yurtdışı kaynak kullanımlarındaki artışlar, ülkede ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir. Aynı testte büyümeden bankaların yurtdışı yükümlülüklerine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Model II için yapılan analiz sonuçlarına göre;

Türkiye’de cari denge ile banka kredileri arasında yapılan Granger Nedensellik testi sonuçlarında, her iki hipotezde de prob değerleri %5’den büyük olduğu için hipotezler kabul edilebilir. Dolayısıyla, ilgili dönemlerde Türkiye’de cari denge ve bankaların yurtdışı yükümlülükleri arasında herhangi bir nedensellik bulunamamıştır. Bu durum Türkiye’de bankaların yurtdışı kaynak kullanımının cari açığa neden olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç

Ekonomilerdeki finansman ihtiyacının giderilmesinde, yurtdışı kaynak kullanımı ve bu kullanımların özellikle gelişmekte olan ekonomilere olan etkisi yıllarca süre gelen tartışmalara yol açmıştır. GOÜ’ i dış kaynak kullanımı yapmak zorunda bırakan nedenlerin başında, tasarruf yetersizliği ve ekonomideki diğer kronik sorunlar gelmektedir. Üretimlerinde ithal girdi bağımlısı olan bu ülkelerin

döviz gereksinimi de dış kaynak kullanımında önemli bir etken olabilmektedir. Ayrıca bu ülkelerdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, verimli projelerin uygulanmasına engel teşkil etmekte ve dış kaynaklara olan ihtiyacı artırmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir büyüme sürecine giren sanayileşmiş ülkelerin kaynak fazlaları 1950'li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelere aktarılmaya başlanmıştır. 1970'li yıllarda fon arz edenler ile fon talep edenler arasında köprü rolünü oynamakta olan finans sistemde yaşanan liberalizasyon süreci, kaynak transferlerinin önünde var olan engellerin kalkmasına ve artmasına neden olmuştur. Daha sonraki dönemler dünya genelindeki dış kaynak hareketlerine bakıldığında, dünya konjonktürüne paralel olarak seyir izlediği görülmektedir.

GOÜ ekonomilerine örnek teşkil eden Türkiye ekonomisinde gerek kamu gerekse özel kesim, cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemlerde dış kaynak kullanımı bakımından çekingen bir tavır sergilemiştir. Ancak, değişen dünya ve ülke şartlarının getirdiği ihtiyaçların finansmanında, dış kaynak kullanımı Türkiye ekonomisi içinde önemli bir finansman yöntemi olmuştur. Ülkede uygulanan politikalar, kaynak yetersizlikleri, maliyetler, döviz ihtiyacı gibi birçok neden ile yurtdışı kaynaklara yönelen özel sektörün, dış kaynak kullanımının ülke ekonomisindeki gelişmelere göre artıp azaldığı görülmektedir. Bu kullanımların her ekonomide olduğu gibi Türkiye ekonomisine de getirdiği yük ve katkılar geçmişten bu yana tartışılmaktadır.

Çalışmada, Türkiye'de özel sektörün yurtdışı kaynak kullanımının tarihsel gelişimi ve reel sektöre etkileri incelenmiştir. 2004 yılı ile 2012 yılları arasında bu kredilerin gelişimi ile dış ticaret, iş gücü istatistikleri, üretim artışları, fiyatlar genel düzeyi, büyüme, cari açık ve gelir dağılımı ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Uygulama kısmında bankaların dış yükümlülükleri ile cari açık arasında nedensellik ilişkisi bulunamamış, fakat bu yükümlülükler ile Türkiye'de büyüme arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm araştırma sonuçları ve değerlendirmelere genel olarak bakıldığında ulaşılan sonuç ise, Türkiye'de özel sektörün kullandığı yurtdışı kredilerin verimli ve etkin alanlarda kullanılması durumunda reel sektörde olumlu etkiler yarattığıdır.

Kaynakça :

- Adıyaman, Ahmet Turan. (2006). Dış Borçlarımız Ve Ekonomik Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 62, 21-45.
- Akkiraz, Ayşe. (1999). *Altyapı Projelerinin Finansmanı ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Hazine Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aksoy, Ahmet. (1983). “Türkiye'nin Dış Finansman İmkanları ve Bu İmkanlardan Özel Kuruluşların Yararlanmasını Etkileyen Faktörler”. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Aktürk, İsmail & GÜRAN, Nevzat (1992). *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Altın, Selda (2003). “Türkiye Ekonomisinin Gelişimi Açısından Dış Kaynakların Değerlendirilmesi”. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Baran, Tuncer (1969). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F Yayınları.
- Bakkal, Ufuk & Oktayer, Nagihan. (2003). “Dış Borç ve Ödemeler Dengesi İlişkisi”. 18. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Kamu Borçlanması. Kıbrıs: Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Bal, Harun (1994). “Gelişme Sürecinde Dış Finansman Kullanımı ve Türkiye”. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi SBE.
- Bocutoğlu, Ersan (2009). *Makro İktisat Teoriler ve Politiklar (6.Basım)*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bowles, Paul (1987). Foreign Aid and Domestic Savings in Less Developed Countries: Some Tests for Causality. *World Development*, 15(6), 789-796 .
- Derdiyok, Türkmen (1993). *Türkiye'de Dış Borç Yönetimi*. Ankara: Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Eker, Aytaç (1994). *Devlet Borçları (Kamu Kredisi)*. İzmir: Takav Yayınları.
- Elçi, Seda (2007). “Avrupa Birliği Yapısal Fonları”. *AB Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Dairesi Başkanlığı.
- Eroğlu, Ömer (1994). “Foreign Aid and Economic Development in Turkey”. *Doktora Tezi*. Bradford: University of Bradford.
- Gerni, Cevat (1990). *Dış Ticaretin Finansmanı*. Ankara TOBB Yayınları.
- Griffin, Keith ve Enos, J. (1970). Foreign Assistance: Objectives and Consequences. *Economic Development and Cultural Change*, 18(4): 313-327.
- İnce, Macit (1996). *Devlet Borçlanması (Kamu Kredisi)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Karagöz, Kadir (2007). Türkiye'de Dış Borçlanmanın Nedenleri Ekonometrik Bir Değerlendirme. *Sayıştay Dergisi*, 66-67, 99-110.
- Kara, Mehmet (2001). “Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Sürecinde Dış Borç Çıkmazı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (1), 95-110.

- Küçüküsu, Abdülmuttalip (2008). "Türkiye'de Reel Sektörün Dış Borçlarından Kaynaklanan Kur Riskinin, Bankacılık Sektörü Üzerindeki Dolaylı Kredi Riski". *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özen, Halit (2011). "KOBİ'lerin Kaynak İhtiyaçları ve Uluslar Arası Finansal Piyasalardan Yararlanma İmkânları". *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Öztürk, Seval (2009). "Dış Ticarete Bir Finansman Tekniği Olarak Factoring". *Bitirme Ödevi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret Programı.
- Pazarcık, Orhan ve diğerleri (1989). *Türkiye'de Dış Kredi Kullanımı*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Sarı, Müslim (2004). "Dış Borç Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları". *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Seyidoğlu, Halil (1999). *Uluslararası İktisat:Teori, Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Soydemir, Selim (1998). *Türkiye'de Finansal Fon Akımları*. Ankara: SPK Yayınları.
- Őeker, Murat (2006). "Dış Borçlanmaya Teorik Bir BakıŐ ve Dış Borçların Ekonomik Etkileri". *Sosyoekonomi Dergisi*, 2006 (1), 73-92.
- Todaro, Michael (1983). *The Struggle For Economic Development*. New York: Longman Publishing.
- Yalçın, Ebru (2005). "İktisadi Büyüme ve Dış Krediler Amprik Bir ÇalıŐma". *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.